

ANMED

ANADOLU AKDENİZİ
Arkeoloji Haberleri

2011-9

*News of Archaeology from
ANATOLIA'S MEDITERRANEAN AREAS*

Soli/Pompeiopolis 2010 Kazıları

Excavations at Soli/Pompeiopolis in 2010

Remzi YAĞCI – Fatih Hakan KAYA

1999 yılından beri sürdürülen Soli Pompeiopolis Kazıları, 2010 yılında toplam 45 kişi ile gerçekleştirilmiş ve bir ay sürdürülmüştür. Soli Höyük ve Pompeiopolis'te 2010 yılındaki kazı ve temizlik çalışmalarında mimari açıdan önemli yapılar açığa çıkarılmıştır*.

1. Pompeiopolis Sütunlu Caddesi

Caddede kazı ve temizlik çalışmaları B48, C51-54, D50-53, E48, E50 ve E53 plan karelerinde yapılmıştır.

2010 yılı kazılarının amaçları arasında 2005 ve 2006 kazı sezonlarında Pompeiopolis Sütunlu Caddesi'nin doğu portikosunda yapılan kazılar sırasında Bizans Dönemi'ne tarihlenen *opus sectile*li taban ve bu taban üzerine devrilmiş halde duvar ve kapı kalıntıları ortaya çıkarılmış; bu duvar ve kapıların ait olduğu mekânların bugün Sütunlu Cadde'yi sınırlayan beton koruma duvarına paralel geçen günümüzdeki Viranşehir Caddesi'nin altında olduğu anlaşılmıştı. Sonraki yıllarda yapılan kazıların beton koruma duvarının dışında, Sütunlu Cadde'nin doğusunda yapılması kararı, Pompeiopolis Sütunlu Cadde kazıları için bir dönüm noktası olmuştu. 2007 yılında Roma ve Bizans mimarisiyle birlikte erken Bizans takı grubu, 2008 yılında Roma Dönemi bronz Apollon heykeli, 2009 yılında ise Sütunlu Cadde'nin imarına katkısı nedeniyle onurlandırıldığı düşünülen soylu bir Roma vatandaşının adının yazılı olduğu Galerius Valerius olarak okunan bir yazıt ile Sütunlu Cadde'nin şimdiki koruma duvarının içinde kalan mimari kalıntılardan ibaret olmadığı anlaşılmıştır. Bu durum çeşitli etkinliklerde kamuoyunun dikkatine sunulduğunda; Sütunlu Cadde'nin çevre düzenlemesinin gereği gibi yapılabilmesi ve caddeyi araç trafiğinin olumsuz etkilerinden

Excavations at Soli/Pompeiopolis have continued since 1999. A survey with a crew of 45 worked for one month in 2010. During the excavation and cleaning work in 2010 at Soli/Pompeiopolis, structures of architectural importance were uncovered.*

1. Colonnaded Street at Pompeiopolis

Excavation and cleaning work was carried out in the grid-squares B48, C51-54, D50-53, E48, E50 and E53.

*In 2005 and 2006 campaigns, a Byzantine period *opus sectile* floor, with walls and doorways that had fallen into it were exposed in the east portico of the Colonnaded Street; the rooms, to which these walls and doors belonged, extended under Viranşehir Caddesi, beyond the concrete encircling wall protecting the Colonnaded Street. The decision to extend the excavations to the east side of the Colonnaded Street (i.e. beyond the concrete protection wall), was a turning point for the excavations. In 2007, an Early Byzantine jewelry group was found, together with Roman and Byzantine architecture; in 2008, a bronze Apollo statuette of the Roman period was recovered and in 2009, an inscription was found bearing the name Galerius Valerius, who probably contributed to the Colonnaded Street. The street comprises more remains than what is visible within the protection wall. This situation was brought to the attention of the local authorities, it was to close the area to traffic to protect it from the negative effects of traffic. Thus, in 2010 Viranşehir Caddesi was closed to traffic with the help of the Excavations Director and the Mezitli Municipality. The same issue is valid for the electric poles that do not fit with the archaeological site.*

* Kazılara bu yıl destek veren Kültür ve Turizm Bakanlığı'na, Mersin Valiliği'ne, Mezitli Belediye Başkanlığı'na, Mersin Un Sanayi'ne, Kızkalesi Rotary Kulübü'ne ve Gelbul İnşaat'a teşekkür ederiz.

* We would like to express our gratitude to the Ministry of Culture and Tourism, Governorate of Mersin, Municipality of Mezitli, Mersin Un Sanayi, Kızkalesi Rotary Club and Gelbul İnşaat for their support this year.

Res. 1 Sütunlu Cadde apsisi erken Bizans küçük kilisesi
Fig. 1 Small church of the early Byzantine period in the Colonnaded Street

Res. 2 Apsisi küçük kilise, plan
Fig. 2 Plan of the small church

kurtarabilmek için taşıt trafiğine kapatılması yönünde öneri ve görüşler dile getirilmiştir. Bunun üzerine 2010 yılında Viranşehir Caddesi'nin taşıt trafiğe kapanma işlemi Kazı Başkanlığı ve Mezitli Belediyesi'nin işbirliği ve girişimleri yürürlüğe konmuştur. Aynı durum, Sütunlu Cadde boyunca arkeolojik çevreye aykırı biçimde uzanan elektrik direkleri için de söz konusudur.

Soli/Pompeiopolis'in antik çağda yaklaşık 200 sütuna sahip olan *cardo* maksimumunu (kuzey güney doğrultulu sütunlu cadde) antik dönem şehir planlamasına göre *cardo* maksimumu dik kesen bir ve ya da daha fazla *decumanus* (doğu batı doğrultulu sütunlu cadde) olmalıydı. 2010 yılı kazılarında, söz konusu *decumanus*un yerini belirlemeye yönelik sondaj çalışmaları planlandı. Bu amaçla, E48 ve F48 plan karelerinde yapılan kazılarda önceki yıllarda bulunan avlu tipi erken Bizans Dönemi *opus sectile* (mermer taban döşemesi) tabanlar ile paralellik gösteren bir başka taban döşemesi ile bu tabanı kuzey yönünde sınırlayan kireçtaşı basamaklar ortaya çıkarılmıştır. Basamaklar ve çevresindeki kireçtaşı bloklar, özgün olarak Roma Dönemi'ne ait olup, Bizans Dönemi'nde ikinci kez kullanılmış bir yapıya ait oldukları görülmektedir. Bu yapının doğu portikoyu kesintiye uğratan bir *decumanus*u mu yoksa tamamen bağımsız bir mekânı mı ait olduğu önümüzdeki yıllarda yapılacak olan kazılarla anlaşılacaktır.

Roma Sütunlu Cadde'sinin Bizans Dönemi'nde de etkin bir biçimde kullanıldığı yukarıda sözü edilen arkeolojik verilerden bilinmekteydi. Ancak bunun yapısal olarak en güzel örneği 2010 yılında E49 ve E50 açmalarındaki kazılarda ortaya çıkarılan erken Hıristiyanlık dönemine tarihlenen küçük bir kilisedir (Res. 1-2) ve bu kilise Pompeiopolis kazılarında bugüne dek saptanan en belirgin Bizans yapısıdır. Plan olarak karşılaştırma yapılacak

The cardo maximus (the colonnaded main street, with about 200 columns, running in the north-south direction) of Soli/Pompeiopolis should have been intersected with one or more decumani (colonnaded main streets of an east-west direction). In 2010, soundings were planned to locate the decumanus. Thus, excavations carried out in grid-squares E48 and F48, exposed flooring parallel to the previously excavated early Byzantine courtyard-type opus sectile floors. Limestone stairs, bordering this flooring on its north, were also found. The stairs and limestone blocks, originally belonging to the Roman period, had been reused here in the Byzantine period. Future surveys will determine if they belong to the decumanus intersecting the east portico or to an entirely independent room.

Evidence, from the abovementioned finds, would indicate the Roman Colonnaded Street was actively used in the Byzantine period; however, the best evidence is a small, early Christian period, church uncovered in grid-squares E49 and E50 in 2010 (Figs. 1-2). This church has the best Byzantine architecture identified at the Pompeiopolis excavations to date. Its layout is comparable with that of a small church found inside a Roman temple in Elaiussa Sebaste. It is constructed between the peripteral columns of the temple just as it is at Pompeiopolis, where the church is also located between two columns. Such small churches were widely built in the Early Christian period in Cilicia. This church, as well as the courtyards with opus sectile and the aforementioned Byzantine gold jewelry assemblage uncovered in previous years, all reveal the condition of Pompeiopolis before the earthquake of A.D. 525. The Colonnaded Street shows the Roman period with its grand architecture. It is followed by more modest Byzantine architecture. The remains of the Colonnaded Street lying under

olursa en yakın örneği, Ayaş Elaiussa Sebaste'deki bir Roma tapınağı içinde yer alan küçük kilisedir. Bu yapı, Roma tapınağının peripteral sütun sırasındadır ve Pompeiopolis'te olduğu gibi iki sütun arasına oturtulmuştur. Bu tür küçük kiliselerin, Kilikya Bölgesi'nde erken Hristiyanlık Dönemi'nde yaygınlaştığı görülmektedir. Bu kilise ile önceki yıllarda bulunan *opus sectile*li avlular ve çevrede bulunan altın Bizans takılar, 525 yılındaki şiddetli deprem öncesi Pompeiopolis'in son durumunu ortaya koymaktadır. Sütunlu Cadde'de, mimari açıdan görkemli bir Roma Dönemi'nden sonra daha mütevazı bir Bizans Dönemi yaşandığı görülüyor. Sütunlu Cadde'nin, halen modern Viranşehir Caddesi altındaki kalıntıları ise önümüzdeki kazı sezonlarında çıkarılacak ve restorasyonları ile bir bütünlük sağlanacaktır.

Sütunlu Cadde'deki bir diğer çalışma ise anıtsal mimari eserlerin bloklarının taşınma teknolojilerinin araştırılması üzerine olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri, Wisconsin Madison Üniversitesi'nden öğretim üyesi Dr. W. Aylward anıtsal mimari eserlerin bloklarının taşınma teknolojilerini Pompeiopolis cardo maksimumundaki sütun tamburları ve diğer bloklar üzerinde incelemiştir.

2009 yılında Pompeiopolis antik limanında uluslar arası bir ekip ile C. J. Brandon, R. L. Hohlfelder ve J. P. Oleson tarafından gerçekleştirilen ROMACONS-Roma Deniz Betonları Projesi sondaj çalışmalarıyla alınan örneklerle ilişkin sonuçlar 2010 yılında netleşmiştir. 1. yy. sonu başlayıp 2. yy. ortasında inşası tamamlanan Pompeiopolis Limanı'nda pozzolana harcının kullanıldığı ortaya çıkmıştır. İ.Ö. 3. yy.'ın sonlarına doğru Pozzuoli Körfezi'nde ilk kez ortaya çıkmasından sonra Roma limanlarında yaygın olarak kullanılan bu hidrolik beton teknolojisi Akdeniz'in en ücra köşelerine ulaşmıştı. Sualtı inşaatları için kullanılan Roma betonu sönmüş kireç, pozzolona ve agrega karışımından oluşmaktaydı. Bu teknolojinin kullanımının örneklerine Türkiye'de Pompeiopolis'in yanı sıra Kyme ve Side'de rastlanmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre: Pompeiopolis'teki agrega %64 ile 54, harç ise %36 ile 46 arasında değişmektedir. Bu oranlar Roma kara yapılarına yakındır. İncelemelerin tek bir merkezde, Italcementi'nin İtalya-Bergamo'daki araştırma laboratuvarlarında, yapılması sonuçların güvenilirliğini artırmaktadır.

2009 yılında Pompeiopolis'te ayrıca bir geç Roma amp-hora üretim merkezi saptanmıştır. Limanın uzun mendireğinin yakınlarında konuşlanan bu merkez, 5. yy. başından 7. yy. başına kadar üretim yapmıştır. Olasılıkla yörenin şarap, yağ gibi malların deniz aşırı ihracını kolaylaştırıyordu.

the Viranşehir Caddesi will be uncovered in the future and restored altogether.

Another study of the Colonnaded Street concentrated on the transportation technologies for the blocks of monumental architecture. Dr. W. Aylward of Wisconsin Madison University, USA, examined the transportation technologies of all the column drums and other blocks in the cardo maximus of Pompeiopolis.

The project on Roman concrete for underwater construction (ROMACONS,) was conducted in 2009 by an international team with C. J. Brandon, R. L. Hohlfelder and J. P. Oleson and the analyses of sounding samples were concluded. The harbor of Pompeiopolis, whose construction lasted from the end of the 1st century A.D. to the mid-2nd century A.D., was built with pozzolana mortar. This hydraulic concrete technology appeared in Pozzuoli towards the end of the 3rd century B.C. It was used extensively in Roman harbors and, in time, reached the farthest corners of the Mediterranean. The Roman concrete for underwater constructions consisted of slaked lime, pozzolana and aggregate. This technology is also attested at Kyme and Side in addition to Pompeiopolis. According to analysis results, the aggregate varies between 54 to 64% and the mortar between 36 and 46%. These proportions are close to the Roman land constructions. The analyses were all made at the same laboratory, the research labs of Italcementi at Bergamo, Italy, and can be considered reliable.

In 2009 a late Roman amphora production site was identified at Pompeiopolis. The site is located close to the long mole of the harbor and functioned from the beginning of the 5th century A.D. through the beginning of the 7th century A.D. The site probably facilitated overseas exports of local produce such as wine and oil.

Efforts to collect financing for the excavation and cleaning work concerning the restoration project approved by the Adana Regional Board for the south end of the Colonnaded Street continue. The project, which is thought to cost 2 million TL, foresees the restoration of the Roman shops in the west portico and the mosaic area in the east portico, along with two rows of seven columns that will be re-erected (Fig. 3). Thus the first step will be taken for anastylosis of the Colonnaded Street, and will continue, step by step. This restoration can be considered a beginning for the landscaping of Pompeiopolis.

2. Soli Höyük

An important part of the fortifications from the 15th century B.C. on the east slope, called the Hittite terrace, was

Res. 3 Sütunlu Cadde güney ucu 3-boyutlu görünümü
Fig. 3 3-D view of the south end of the Colonnaded Street

Sütunlu Cadde’de restorasyona yönelik kazı ve temizlik çalışmalarının yanı sıra güney ucunun Adana Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından geçen yıl onaylanan restorasyon projesine ilişkin finans arayışları sürmektedir. Maliyetinin yaklaşık 2 milyon TL olacağı hesaplanan proje ile batı portikodaki Roma dükkanları ve doğu portikosundaki mozaikli alan restore edilerek ikişer sıra halinde yedişer sütunun ayağa kaldırılması planlanmaktadır (Res. 3). Böylece Sütunlu Cadde’nin aşama aşama kaldırılması için ilk adım atılmış olacaktır. Bu restorasyon, Pompeiopolis’in yeniden düzenlenmesi için de önemli bir başlangıç sayılabilir.

2. Soli Höyük

Soli Höyük’te, Hitit terası olarak adlandırılan doğu yamaçtaki bölümde İ.Ö. 15. yy.’da kullanılan sur duvarlarının önemli bir bölümü açığa çıkarıldı ve temizliği tamamlandı (Res. 4). Surun içinde yangın tabakasında silo ya da mutfak olarak kullanılan mekânlarda bulunan arkeobotanik örneklerin incelendiği uzman raporlarına göre: 15. yy.’da Soli’de arpa, çatal siyez buğdayı, mercimek tüketilmiş olduğu anlaşılmaktadır (Prof. Dr. E. Oybak, H.Ü. Biyoloji Bölümü). Yivlenerek işaretlenmiş, Soli’de bir tahıl (arpa) küpünün içinde bulunması nedeni ile “ölçek kabı” olarak nitelendirilen tek renkli, kaba kaplar (drab ware) merkezi bir ekonominin varlığına işaret etmektedir. Bu tip kaplar, Orta Anadolu’daki Hitit merkezlerinde Boğazköy, Maşat Höyük, Kuşaklı, Alacahöyük’te; Kilikia’da da Kilisetepe, Soli, Yumuktepe, Tarsus and Kinet Höyük’te Geç Tunç II döneminde (İ.Ö. 15.-13. yy. arası) görülmektedir. Soli Höyük yiv işaretli kapları, 12-16 Nisan 2010’da yapılan 7ICAANE (7th International Congress of the Archaeology of the Ancient Near East) toplantısında “Revisiting the Issue of the Late Bronze II Drab Ware with Potmarks” başlıklı bildiri ile bilim dünyasına sunulmuştur (Res. 5). Bilindiği gibi İ.Ö. 15-14. yy.’lar Kizzuwatna’nın Hitit egemenliğine girdiği ancak yerel özelliklerini koruyup sürdürdüğü bir geçiş dönemidir. Bu dönemde Kizzuwatna’ya özgü seramik tipleri arasında, kırmızı bantlılar, dalga bezemeli, ip baskılı mutfak kapları da yeme-içme kapları arasında sayılabilir.

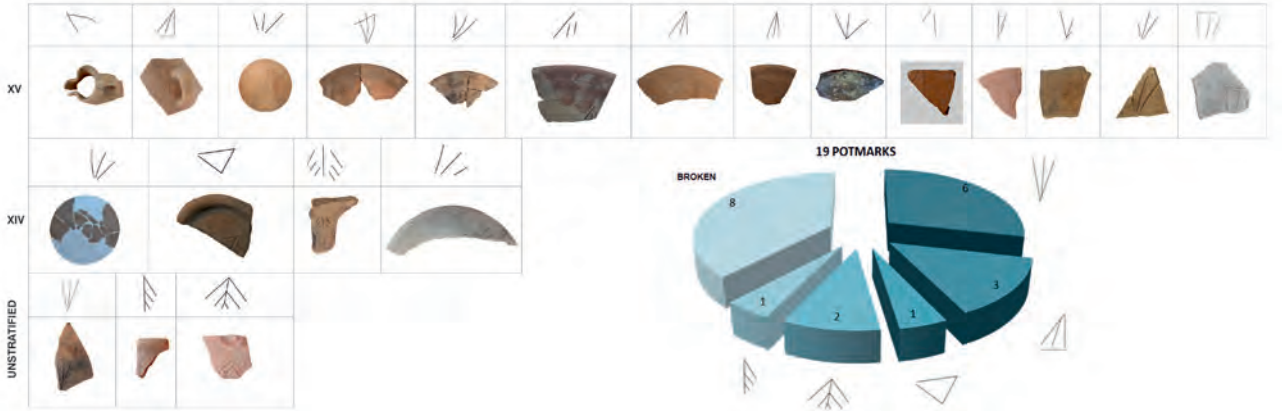

Res. / Fig. 4 Soli Höyük

exposed and the cleaning completed (Fig. 4). According to expert’s reports on the archaeobotanical samples uncovered in the fortification’s burnt layer, the rooms must have served as silos or kitchens, and the inhabitants of Soli consumed barley, lentils and triticum dicoccum (emmer wheat.) (E. Oybak, Hacettepe Univ. Biology Dept.). A monochrome coarse ware (drab ware) item, thought to be a “measuring cup,” marked with grooves was found in a cereal jar at Soli and indicating the presence of a central economy. Such vessels are also found at other Hittite sites in central Anatolia such as Boğazköy, Maşat Höyük, Kuşaklı and Alacahöyük, and in the Late Bronze Age II (15th-13th centuries B.C.) at Kilisetepe, Soli, Yumuktepe, Tarsus and Kinet Höyük in Cilicia. The groove-marked vessels of Soli Höyük were presented at the 7th ICAANE with a paper titled “Revisiting the Issue of the Late Bronze II Drab Ware with Potmarks” (Fig. 5). As known, Kizzuwatna entered Hittite hegemony but retained its local characteristics during the 15th-14th centuries B.C. In this period Kizzuwatna’s characteristic pottery includes red band wares, wave decorated wares, string-impressed kitchen ware.

The Kizzuwatna casemate wall of the 15th century B.C. was reinforced with timber plates and supports (Fig. 6). With the support of the Mezitli Municipality it was covered with geotextile and roofed over with a temporary construction at the end of the excavation (Fig. 7). Thus, a new stopping point reflecting the Kizzuwatna period has been added to the foreseen visiting route.

A sandstone mold of the Hittite period was uncovered in the filling of trench E10 in 2010 that must have been used in metal tool technology. On one side of the mold is a lugged flat axe of central Anatolian type and on the other

Res. 5 İ. Ö. 15-14. yy. yiv işaretli tabaklar

Fig. 5 Plates with groove marks from the 15th -14th centuries B.C.

Res. 6 15. yy. sur duvarlarının koruma önlemleri ağaç levha ve jeotekstil örtü

Fig. 6 Protective measures for the 15th-century-B.C. fortification walls, timber plates and geotextile

Res. 7 15. yy. sur duvarlarının koruma önlemleri

Fig. 7 Protective measures for the 15th-century-B.C. fortification walls

İ.Ö. 15. yy. Kizzuwatna kazamatlı (kasa tipi) sur duvarları ahşap levha ve desteklerle sağlamlaştırılarak koruma altına alınmıştır (Res. 6). Kazı sonunda duvarların üzeri jeotekstil ile örtülmüş ve üzeri Mezitli Belediyesi'nin desteği ile sökülebilir geçici bir koruma çatısı ile kapanmıştır (Res. 7). Böylece sit alanında ileride planlanan gezinti yollarına Kizzuwatna Dönemi'ni yansıtan bir durak daha eklenmiştir.

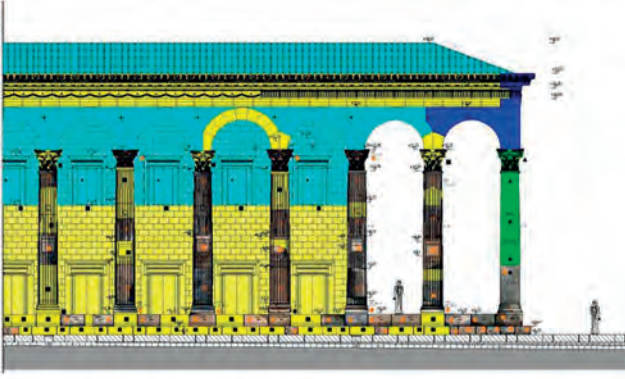
Soli Höyük'te 2010 yılında E 10 açmasında döküntü içinden gelen kumtaşından Hitit Dönemi bir kalıbın madeni alet teknolojisinde kullanıldığı anlaşılmıştır. Kalıbın bir yüzünde Orta Anadolu tipi kolcuklu yassı balta, diğer yüzünde ise mahmuzlu bir orak bulunmaktadır (Res. 8). Kalıp, Soli'nin İ.Ö. 2. binde önemli bir liman kenti olarak, hem ticaret hem de bir maden işleme merkezi olduğu yönündeki verileri güçlendirmektedir. 19. yy.'ın sonlarında Soli'den Almanya'ya götürüldüğü iddia edilen önce Staatliche Museen'de sergilenip 1940 yılında ünlü arkeolog K. Bittel tarafından "Der Depotfund von Soloi-Pompeiopolis" adlı makale ile Zeitschrift für

Res. 8 Hitit maden kalıbı

Fig. 8 Hittite metal mold

side is a spurred sickle (Fig. 8). This mold supports the hypothesis that Soli was both an important harbor, as well as a commercial and metalworking center in the 2nd millennium B.C. Similar metal tools produced in such molds existed among the metal. These objects were originally taken from Soli to Germany in the 19th century and first exhibited at Staatliche Museen. They were later published in 1940 by renowned archaeologist K. Bittel in an article titled "Der Depotfund von Soloi-Pompeiopolis"

Res. 9 Sütunlu Cadde güney ucu restorasyon projesi

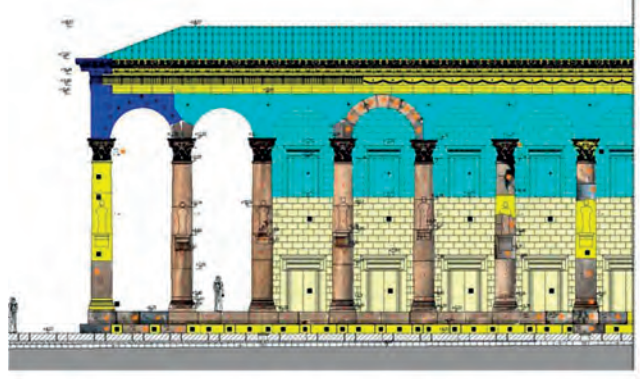

Fig. 9 Restoration project for the south end of the Colonnaded Street

Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie, 46(1)'de yayınlanan maden eserlerin arasında bu tür kalıplarla üretilen madeni aletler olduğu bilinmekteydi. Kalıpta yer alan balta, savaş aletlerinin seri bir şekilde üretildiği anlamına gelmektedir. Seri üretim, Soli'de hem savunma hem de ihracat amaçlı silah imalatı yapıldığını göstermektedir. Aynı şekilde diğer yüzde yer alan mahmuzlu orak da, geçtiğimiz yıllarda Soli'de bulunan çatal siyez buğdayı, mercimek ve arpa gibi tahılları biçmekte kullanıldığını akla getirmektedir.

Soli Pompeiopolis antik liman kentinde 12 yıldır sürdürülen kazılar belli bir aşamaya gelmiştir. Bu noktadan sonra kazılarla eşzamanlı olarak restorasyon projelerinin yaşama geçirilmesi (Res. 9) ve Soli Pompeiopolis'in 1. derece sit alanı içerisinde kalan arazileri kamulaştırılma çalışmalarının hızlandırılması, gezi güzergâhlarının oluşturulması ve Pompeiopolis'te bulunup Mersin Müzesi'ne taşınan ancak destek bulunamadığı için parçaları henüz bütünlenebilen Sağlık Tanrısı Asklepios heykelinin restorasyonu için ivedi kaynak bulunması gerekmektedir.

Geçtiğimiz yıllarda tamamlanan ve Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunca onaylanan Sütunlu Cadde'nin güney ucu restorasyon projesinin, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Mersin Valiliği ile Mersin İl Özel İdaresi'nin desteği ve Mersin'deki tüm kurumların katkılarıyla en kısa zamanda hayata geçeceğine inanmak isteriz. Öte yandan yaklaşık 300 dönümlük 1. derece arkeolojik sit alanının da belirlenen proje doğrultusunda Kültür ve Turizm Bakanına sunulduğu gibi aşama aşama kamulaştırılarak Mersin turizmüne kazandırılması konusunda ilgili kurumlardan ve duyarlı Mersin kamuoyundan destek bekliyoruz.

in Zeitschrift für Assyriologie und vordersasiatische Archäologie, 46 (1). The axe-mold shows weapons were produced en masse and indicates weapon production at Soli were both for defense and exports purposes. Interestingly, the sickle on the reverse side of the mold recalls the aforementioned cultivation of emmer wheat, lentil and barley.

Excavations have continued at Soli/Pompeopolis for twelve years and have attained a certain level. As of this point, it is necessary to balance excavations with restorations (Fig. 9), to accelerate expropriation of land within the 1st degree area, to establish visiting routes, and to find funds urgently needed for the restoration of the statue of Asklepios taken to Mersin Museum.

We would like to hope and believe that the restoration project, prepared for the south end of the Colonnaded Street and already approved by the Adana Regional Board, shall be implemented as soon as possible with support of the Ministry of Culture and Tourism, Governorate of Mersin, Mersin İl Özel İdaresi and all the institutions in Mersin. Furthermore, we expect to find the support of Mersin people for the step-by-step expropriation of about 300,000 sq. m. land in the 1st degree area within the frame of the project proposed and incorporating it for local tourism.